LÉČIVÉ ROSTLINY – ZDROJ IMUNOMODULAČNÍCH LÁTEK

Robert Jirásek
Edukafarm, Praha

Problematika ovlivňování lidské obranyschopnosti a odolnosti vůči nákazám a nepříznivým vlivům vnějšího prostředí tvoří zvláště v posledních padesáti letech klíčové medicínské téma. Bez adekvátní imunitní odpovědi by nebylo možné zvládnutí, v krajním případě přežití virových, bakteriálních a dalších infekcí; naproti tomu překotná, nepřiměřená nebo autoagresivní reakce zapříčiňuje mnohé zdravotní problémy, jejichž kauzální řešení a léčba někdy představuje tvrdý oříšek.

Vedle skladby stravy, racionální životosprávy a otužování může imunitu člověka příznivě ovlivňovat také řada účinných principů získávaných z domácích i cizokrajných léčivých rostlin. Jejich paleta zahrnuje rostliny nižší (houby aj.) i vyšší (např. jmelí bílé, černucha setá, kozinec blanitý, brutnák lékařský, sadec konopáč, přestup lékařský, vitánie snodárná, lichořeřišnice větší atd.).

Pojmem imunomodulace rozumíme postupy mající vliv na aktivitu imunitního systému, a to ve smyslu jeho restaurace, potenciace (stimulace, „zvýšení imunity“) nebo suprese.[12] Rostlinná imunomodulancia zasahují do nespecifické imunity. V její oblasti zmnožují počty a zvyšují fagocytární schopnost monocytů a NK-buněk. Zároveň se stimuluje syntéza cytokinů a pohotovost komplementu a retikuloendoteliálního systému. Tím jsou v napadených partiích likvidovány bakterie, viry, prvoci a nádorové buňky.[9]

Z bylin obsahujících imunologicky významné působky vyniká rod **třapatka** (*Echinacea sp., Asteraceae*). Farmaceuticky využívané jsou tři druhy této původně prérijní rostliny, a to **třapatka nachová** – rudbekie (*E. purpurea L.*) ve formě vylisované šťávy z čerstvé kvetoucí nati nebo tinktury z kořenů; **třapatka úzkolistá** (*E. angustifolia* HELL.) a **třapatka bledá** (*E. pallida* Britt.) v podobě lihového extraktu nebo

tinktury ze syrových či sušených kořenů.[7]

K obsahovým látkám patří polysacharidy (v čerstvé nadzemní části třapatky nachové), alifatické amidy a deriváty kyseliny kávové (kořenová droga), dále silice, inulin, steroly, flavonoidy a třísloviny. Ve stopových množstvích se objevují pyrrolizidinové alkaloidy, které však nejsou mutagenní ani kancerogenní a nepoškozují jaterní tkáň.[7]

Výsledkem perorální léčby (kapky, sirup, tablety) bývá zabránění plnému rozvoji respirační infekce, zmírnění symptomů, zkrácení doby nemoci a omezení počtu recidiv.[7] Krémem či mastí s třapatkovou šťávou jsou s úspěchem ošetřovány ekzémy, drobné popáleniny a omrzliny, pooperační jizvy, bércové vředy a zanícené okrsky kůže.[10]

K volně prodejným přípravkům s echinaceou řadíme např. *Immunal* kapky, *CEM-M Echinacea* tbl., *Tonizační směs* kapky (Herba Vitalis), *Echinaceový sirup* (Megafyt) aj.

Šišák bajkalský (*Scutellaria baicalensis* Georgii) není ve střední Evropě příliš znám. Vytrvalá bylina z čeledi hluchavkovitých, ozdobná nápadnými modrými květy, se dá dobře pěstovat i v klimatických podmínkách České republiky. Sbírají se kořeny tří- až čtyřletých rostlin, z nichž se připravuje odvar nebo lihový extrakt.[6] K hlavním obsahovým látkám patří flavonoidy (baicalin, wogonosid a scutellarin aj.), dále silice, steroly a aminokyseliny.[4]

Šišák se vyznačuje silným antioxidačním působením; snižuje krevní tlak, má účinky protizánětlivé, sedativní, antikonvulzivní, antialergické, antibakteriální, protivirové a cytostatické (nádory prostaty, kůže a prsu).[3] U pacientů po chemoterapii restituuje imunitní systém a stimuluje krvetvorbu.[4] Snižuje tvorbu kyseliny močové v játrech, čímž napomáhá léčbě dny. Zevně v krému chrání kůži před sluncem a blahodárně působí na atopickou dermatitidu.[2]

K OTC přípravkům s obsahem šišáku patří např. *Ferimun* cps a *Valecaps Plus* cps.

Rakytník řešetlákový (*Hippophaë rhamnoides L., Elaegnaceae*) poutá pozornost lesklými, zespodu stříbřitými listy a sytě oranžovými drobnými plody. Bývá ozdobou parků, dožívá se 50–70 let; peckovičky, dozrávající v září a říjnu, zůstávají na stromcích i po opadu listí, někdy až do příštího jara. Sbírají se obtížně kvůli silným trnům, a také kvůli tomu, že velmi pevně drží na větvích; proto se někdy vyčkává na první podzimní mráz, kdy je sklizeň snazší.[5,11]

Rakytník oplývá celou řadou cenných látek – plody obsahují flavonoidy (kvercetin, kempferol, rutin aj.), karotenoidy, vitaminy (C, B_1, B_2, E a K), pektiny, cukry, estery glycerolu s kyselinou palmitovou, stearovou a olejovou, cholin, kyselinu jablečnou, linolovou, esenciální aminokyseliny a řadu prvků (K, Mn, Fe, Cu aj). V listech nalézáme především třísloviny a fytoncidy, v borce kancerostaticky účinný alkaloid hippophein.[1,6]

Z čerstvých peckoviček se připravují šťávy, protlaky (např. ve směsi 1:1 s medem) a kompoty. Užívají se při zvýšené incidenci chorob z nachlazení a v době chřipkových epidemií, a také preventivně k posílení obranyschopnosti a zvýšení vitality (např. v geriatrii).

Z volně prodejných přípravků s výtažky z rakytníku lze jmenovat *Bio Rakytníkový sirup* a *Bio Rakytníkovou šťávu* Weleda, *Indulonu rakytníkovou* aj.

Literatura

1. Čupka P. Biologicky aktívne látky rakytníka rešetliakovitého. *Naše liečivé rastliny* 1996;33:45–46.

2. Kováč P. Šišák bajkalský. *Naše liečivé rastliny* 1990;27:140–2.

3 Martin J, Dušek J. Protizánětlivý účinek šišáku bajkalského. *Praktické lékárenství* 2005;1:27–28.

4. Martin J, Dušek J. Šišák bajkalský (Scutellaria baicalensis Georgi) – potencionální zdroj nových léčiv. *Čes Slov Farm* 2002;51:277–283.

5. Měrka V. Využití plodů rakytníku úzkolistého k léčebným účelům. *Vojenské zdravotnické listy* 1956;25:528–529.

6. Mishra KP, Chanda S, Karan D, Ganju L, et al. Effect of Seabuckthorn (Hippophae rhamnoides) Flavone on Immune System: an In-Vitro Approach. *Phytoter Res.* 2008;22:1490–1495.

7. Spilková J. Echinacea sp. – obsahové látky a léčebné využití. *Praktické lékárenství* 2006;2:89–92.

8. Šícha J, Dušek J, Siatka T, et al. Znovu o rostlinách rodu Echinacea. *Naše liečivé rostliny* 1990;27:176–178.

9. Šícha J. Rostlinná imunostimulancia. *Čas Čes Lékár* 2002;74:17.

10. Valachovič P. Echinacea – všeliek Indiánov. *Naše liečivé rastliny* 1995;32:107–110.

11. Valíček P, Hlava B. *Rostliny proti únavě a stresu*. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992.

12. Végh V, Végh T. Přehled doplňkové imunomodulace v pediatrii. *Pediatr pro Praxi* 2008;9:388–391.